

МОИТЕ ВДЪХНОВИТЕЛИ

© Иво Сиромахов, *автор*
© Фиделия Косева, *дизайнер на корицата*

© Сиела Норма АД

София • 2024

ISBN: 978-954-28-4855-4

ИВО
СИРОМАХОВ

МОИТЕ
вдъхновители

 ciela

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор.....	7
Апостола и греховете български.....	9
Самотата на Ботйова.....	13
Майсторът, който можеше да построи всичко.....	15
Докторът и неговата „лекарня“.....	18
Човекът, който разнасяше книги.....	20
Даскалът – любовен поет.....	22
Първата дама на българското образование.....	25
Човекът, който измисляше думи.....	27
Създателят на буквара и неговите убийци.....	30
Козлодуйското даскалче.....	33
Жената, която развя знамето на свободата.....	35
Човекът, който искаше българите да прогледнат.....	39
Книжарите с лъвски сърца.....	42
Овчарят, който написа историята ни.....	45
Първият български изобретател.....	48
Щастливецът с пронизаното сърце.....	51
Да те опеят жив.....	53
Поетът четник.....	56
Всичко за другите, нищо за себе си.....	60
Нежният поет от Копривщица.....	63
Пълководецът, който окриляваше армията си.....	65
Музата на поета.....	69
Човекът, който създаде българското кино.....	72
Фабрикантът, на когото Алеко се поклони.....	79
Първата Мис България.....	82
Художникът бедняк.....	86
Българинът, който полетя със собствен самолет.....	90
Поетът, който не можа да понесе клеветата.....	93
Летецът, който се венча за България.....	98
Нека помогнем, това ни остава.....	101
Човекът, който спря влаковете на Хитлер.....	104
Мъжете, които не склониха глава пред терора.....	108

От Стакевци до Синсинати.....	114
Докторът, който загина, за да спаси 47 души.....	116
Поетът, който не преклони глава пред комунистите	118
Студентът, който се изправи срещу съветските танкове	122
Българинът, който участва в покоряването на Луната	126
Дяволският цигулар.....	128
Жената, която събуди духа ми.....	131
Гунди е вечен	135
История за едно невидимо куче и един тристагодишен дъб	139
Рицарят и неговите коне.....	143
Малка история за един голям автор.....	146
Свободата е като хляба.....	149
Задочният репортер	153
Моят учител в театъра	157
Писателят, който сам написа епитафията си	160
Добрият човек от уличката с липите	163
Учителят по философия.....	166
Сърцето всеки ден бие по различен начин	172
Слънчевият човек, който бързаше към смъртта	175
Тъжният сатирик.....	178
Професорът, който отказа да ме изпитва	181
Драматичният комик.....	185
Свръхестественият гений на кларинета	188
Спасителят на сърца	191
Големият майстор на малките роли.....	193
История за едно малко врабче и един голям българин.....	197
Момчето, което никога не порасна.....	202
Създателят на умове.....	205
Играещият човек	209
Поетът отшелник.....	216
Библиография	221
Филмография.....	223

Предговор

Вярвам, че стойността на всеки човек е сбор от личностите, които е срещнал през живота си. Аз имах късмета моят сбор да е все от големи числа.

Съдбата беше благосклонна към мен. Отреди ми да се родя в семейство на образовани, морални, одухотворени хора. Мама и татко бяха изключителни личности, които създадоха светогледа ми, научиха ме да различавам доброто от злото и да нося отговорност за решенията си. И най-важното – дадоха ми свобода и ме възпитаха да я ценя. За тях ще разкажа подробно в автобиографията си някой ден.

Тази книга е за всички онези хора, с които не съм свързан кръвно, но духът ми е избрал да се свърже с тях. Моите вдъхновители. Онези, които Гьоте нарича „родства по избор“.

Някои от хората, за които разказвам, са мои учители, близки приятели, съмишленици. Други не съм срещал никога, но техният дух е оказал огромно влияние върху мен. Те живеят в мислите ми и определят постъпките ми.

На някого може да се стори странно, че в „Моите вдъхновители“ разказвам както за велики българи от нашата история като Левски, Ботев, Алеко, така и за наши съвременници. Не ги сравнявам и моля читателя също да не ги сравнява. Защото са несъпоставими. Причината да присъстват заедно на страниците на тази книга е, че всеки от тях по свой начин ми е повлиял и ме е вдъхновявал.

Чрез парчетата от техните истории се опитвам да събера парчетата от себе си. И да си отговоря на въпросите кой съм и защо съм станал такъв.

Тези истории са дълбоко лични. С тази книга реших да ги направя публични, воден от плахата надежда, че някои читатели вероятно също са били вдъхновени от подобни личности. И че оглеждайки се в тях, може да открият доброто, заради което си заслужава да живеем. Или ще се сетят за свои истории, свързани с хората, за които разказвам. Или пък просто ще научат нещо за личности, които според мен не бива да забравяме.

В тази книга събрах наедно просветители, бунтовници, артисти, учени, благотворители, лекари. Всички онези хора, които ме създадоха.

Те са оставили в мен дълбока следа. Виждам ги като факли, които осветяват пътя ми в тъмното.

Иво Сироманов

Апостола и греховете български

Първият ми спомен, свързан с Апостола, е как баща ми ме води да сложа букетче цветя пред паметника му. Трябва да съм бил четири-петгодишен. Мразовит зимен ден е, но пред паметника има много хора. Татко ми разказва за Левски, а аз не мога да разбера – защо са обесили такъв светъл човек?

Днес вече знам – ако Исус е пратен на земята, за да изкупи греховете човешки, то Васил Левски е дошъл сред нас, за да изкупува греховете български.

Понякога се опитвам да си представя Ботев и Левски в оная скована от студ вятърничева воденица в покрайнините на Букурещ, за която поетът пише до своя приятел Киро Тулешков:

Приятелят ми Левски, с когото живеем, е нечут характер! Когато ние се намираме в най-критическо положение, то той и тогава си е такъв весел, както и когато се намираме в най-добро положение. Студ, дърво и камък се пука, гладни от два или три деня, а той нее и сè весел!

За какво ли са си говорили двамата, докато зъбите им са тракали от студ, а червата им са свирели от глад?

Дали са мечтали да вземат властта и да назначат всичките си роднини за министри?

Дали са говорили за пари, които ще трупат, преяли от алчност и самолюбие?

Дали са си представяли как журналисти клечат пред тях, славословят ги и чакат да им подхвърлят някоя огризка?

Дали са мечтали да прекарват нощите си, заобиколени от раболепни слуги и скъпи курви?

Или пък са си говорили за Свободата?

За Справедливостта?

За Достойнството?

За Честта?

За това, че не искат българите никога повече да бъдат роби?

Страшни са тия въпроси.

Няма по-тежък грях в цялата българска история от предателството на Дякона Левски. В романа „Ноев ковчег“ Йордан Радичков разказва как в деня след като Левски е задържан и отведен от турските заплата в град Ловеч, в Къкринското ханче започват да прииждат хора от околните села. Разчуло се, че Апостола носел в себе си много пари и докато се опитвал да се изплъзне от заплаетата, парите му изпадали в дълбокия сняг. И ето че на другия ден започват да идват хора от близо и далеч и да събират снега около ханчето в бакърени котли, ведра, прес-тилки. И да топят тоя сняг на огъня с надеждата да открият в него някоя парица.

Образът на тези хора стои пред очите ми зло-
вещ и смразяващ.

Какво са търсели в преспите край ханчето тия
клетници, понесли със себе си всепоглъщащата
българска нищета?

Защо са им трябвали парите на Апостола? Как-
во са щели да си купят с тях?

Свобода?

Достойнство?

Доблест?

Чета тази история и усещам как ужас и отчая-
ние стягат гърлото ми.

А пред очите ми изплуват ония страшни четири
въпросителни в тефтерчето на Апостола.

Народе????

Тези въпросителни се забиват като ножове в
сърцето ми.

Но греховете ни спрямо най-светлия син на
България не свършват дотук. Има сведения, че след
свалянето му от бесилото Апостола тайно е погреб-
бан в олтара на черквата „Света Петка Самарджийс-
ка“, която се намира в мястото, известно на софиян-
ци като „подлеза на ЦУМ“.

Тази черква още стои там. През 1956 година,
годината, в която на власт идва Тодор Живков, ко-
мунистите започват археологически проучвания
в „Света Петка Самарджийска“. Намират кости в
олтара. Имали са сериозни основания да смятат,
че това са костите на Левски. Но властта нарежда
това откритие да бъде потулено и костите да бъдат
изхвърлени. Защото отгоре е бил издигнат паметник
на Ленин. А комунистите не можели да допуснат до

паметника на техния сатрап да има символ, свързан с паметта на България. Гробът на Левски е пожертван заради паметника на Ленин.

Хрониката на тия разкопки и това зловещо национално престъпление е разказана подробно от Николай Хайтов в книгата му „Гробът на Васил Левски“. С документи, факти и протоколи от археологическото проучване. Тя е документ за най-големия срам в новата ни история. Документ за това как Апостола е бил предаден още веднъж, 83 години след смъртта му. А гробът му – поруган и съсипан.

И забележете иронията. Самият Васил Левски е казал:

Ако ме обесят, поне ще ми остане гробът в България и всякой ще го знай.

Народе????

Самотата на Ботйова

Винаги когато чуя името му, ме смразява мисълта за отчайващата му самота.

Виждам го как пише стиховете си в кръчмата, заобиколен от пияни хъшове, но сам.

Представям си го как измисля искрящите си фейлетони за вестника – и отново е сам.

Някои казват, че бил изпреварил времето си. Това е глупаво и безсмислено клише. Защото Христо Ботйов е извън всяко време. Всяка епоха би била тясна за огромния му дух.

Целият живот на поета е белязан от трескаво неспокойство. Сякаш не е можел да си намери мястото. Тревожните му стъпки отекват по улиците на Калофер, Одеса, Александрия, Измаил, Браила, Букурещ. И навсякъде е трагично сам.

Докато не решава да тръгне по оня „страшен, но славен“ път към смъртта. По него е съпроводен от двеста четници, но всъщност отново е сам.

Опитвам се да си представя какво се е случвало в този момент с мечтите на Христо Ботйов за свобода.

Как е понесъл лъжите на Заимов и Обретенов, че двеста и петдесет души от Врачанско ги чакат да се присъединят към четата?

Как е приел страшната истина, че по-голямата част от българите не искат да са свободни?

Как е гледал на заключените порти на къщите и на това, че никой не е смеел да даде на четниците дори чаша вода?

Как се е почувствал, когато овчарят Димитър Мазната е дотърчал да му иска пари за изядените от четата агнета?

Какво е казал в ония тежки мигове, преди да бъде убит от четниците си?

Мисля си за самотата на Ботйова и ми се доплаква.

Не за него.

За нас.

Майсторът, който можеше да построи всичко

Всеки път, когато пътувам към Русе, спирам до Беленския мост над река Янтра. Разхождам се бавно по каменния му гръб. Удивлявам се от съвършената му архитектура. Вглеждам се в сводовете му, слушам бучащите води на реката под него. Опитвам се да си представя как е устоял на природните стихии през тия почти два века от построяването му.

И колко ли още столетия ще преживее след нас? Чувствам се малък. И благодарен. Че по нашите земи се е родил такъв изкусен майстор, който удивил с таланта си могъщата Османска империя.

Името му е Никола Фичев. Известен сред народа като Уста Колю Фичето.

Роден е през 1800 година в Дряново. На тригодишна възраст остава без баща, а едва навършил десет, вече започва да учи дюлгерския занаят при тревненските майстори.

На 23 години вече е калфа и работи в строежа на църкви, камбанарии и мостове с брациговските майстори.

Изглежда, е бил блестящ, защото започват да му възлагат сложни инженерни съоръжения. На 36 години получава титлата „майстор“, най-високата степен в гилдията на строителите.

Едно от първите забележителни постижения на Колю Фичето е храмът „Свети Николай“ в Арбанаси, построен през 1836 година. Славата на майстора се разнася и поръчките започват да ваят. В следващите години той построява десетки къщи и църкви.

Изумителна е къщата на Никола Коюв на Самоводската чаршия във Велико Търново. Построена е през 1849 година и е известна като „къщата с маймунката“, защото над приземния етаж има скулптура на маймуна.

Икономовата къща в Дряново! Днес е художествена галерия. Толкова красива, толкова стилна, толкова уютна.

Как този човек Колю Фичето е имал такъв съвършен вкус, такава естетика, такъв усет за красотата...

Ами църквата „Света Троица“ в Свищов? Когато я видях за пръв път, бях изумен. Висока е 54 метра! (Колкото 20-етажна сграда.) Била е истински небостъргач за времето си. А пред портала ѝ има две въртящи се колони.

А Покритият мост над река Осъм в Ловеч? Колко красив и достолепен е... Обичам да се разхождам в него и да си представям занаятчиите, които са работели там под светлината на газовите фенери.

Връщам се на Беленския мост над Янтра. Сводовете му са украсени със скулптури и релефни изображения на лъвовете, нимфи, грифони, лебеди.

Уста Колю Фичето е бил човек, който не е искал просто да остави нещо след себе си. Искал е да остави нещо красиво.

Разправят, че когато възлагал построяването на Беленския мост край Янтра, Мидхат паша първо предложил на полския инженер Людмил Рола. Питал го за колко време ще построи моста. Рола пресметнал, че ще построи моста за четири години и ще струва 3 милиона гроша. Мидхат паша се допитал и до френски инженери, които твърдели, че ще го построят за 2 милиона гроша. Но се явил Колю Фичето и рекъл: „Паша ефенди, ако моста на Бяла не построя по теркия си за 700 000 гроша, вземи ми главата!“.

И го прави. Само за две години построява този изумителен мост. Феликс Каниц пише за него:

*И тоя скромн човек в потури и абичка не знае,
че с Беленския си мост е построил най-голямата
хидравлическа постройка на Балканския полу-
остров извън Цариград.*

Големият майстор умира през 1881 година в Търново. Но построеното от него стои и до днес. За да ни напомня, че някога сред нас е имало и хора, които са ценили красотата.